

Şehir ve Edebiyat-IV

ŞEHİRLER ve ŞAİRLER: İSTANBUL ŞİİRİN ŞEHİRİ-II

DR. M. MEHDİ EKER*

Beş bin yılı aşkın tarihi içinde, Pagan, Ortodoks, Katolik ve Protestan Hristiyan, Müslüman, Musevi inançlarına sahip, çok farklı etnisite, kültür ve alt kültüre mensup insanların yaşadığı, Doğu ve Batıyı birleştiren yada ayırıştıran, Boğazın iki yakasına yerleşmiş İstanbul şehri; hem Hristiyanların hem Müslümanların inançlarıyla, değerleri ve yaşam pratikleriyle inşa edilen büyük bir kültürel birikime sahip olmuş ve bugüne taşımıştır.

Bir önceki yazıda (Bkz: Şehir ve Siyaset Eylül-Ekim 2022, Sayı:8,Syf:6-10) din-medicine-medeniyet bağlamında şehrin edebiyat ve şiir zenginliğinden söz etmiş, söz konusu zenginliğin kaynağı ve hangi tasavvurun eseri olduğuna dair bir değerlendirme yaparak, Şair Osmanlı Sultanı Avni (Fatih Sultan Mehmet II)'den başlayarak, sultan şairlerin eserlerinden söz ederek örnekler vermiş ve keza 17'nci yüzyıl Divan Edebiyatının önemli şairlerinden Nedim'in bir Kaside ve bir Şarkısı ile yazıyı bitirmiştik.

Sadece XVII-XX Yüzyılları arasında yayınlanan 27 Tezkirede İstanbul'un 609 Şairle yer alması, önceki ve sonraki dönemleri dikkate aldığımızda, bu benzersiz şehrin aslında ne kadar büyük bir edebiyat ve şiir hazinesine sahip olduğunun küçük bir göstergesi olur.

Esasen değil bir dergi yazısı müstakil bir kütüphane dolduracak kadar cildin ancak kaydedeceği bir büyük hazineden söz ediyoruz.

İstanbul ile ilgili, şairlerin bireysel olarak yazdığı, keder, coşku, hüznün hayal kırıklığı, aşk, sevgi,

pişmanlık, hayranlık, tabiat, sosyal sorunlar gibi insana ve topluma ait bir çok duygu ile kaleme alınan şiirler yanında, kaside, şarkı, gazel formunda, aruz, hece ve serbest vezinleriyle yazılmış on binlerce şiir bulunmaktadır.

Keza şehri anlatan "şehrengiz" gibi farklı edebi formların yanında dikkatimi çeken bir şiir formu da; "Sevâhılname"dir.

İlk örneği Mustafa Fennî (Ö:1745) tarafından yazıldığı kabul edilen Sevâhılname (Sahiller Kitabı) mesnevi nazım şeklinde, aruz kalıbıyla yazılmış, İstanbul'un sahil beldelerini ve semtlerini anlatan, orijinal ve müstesna bir şiir türüdür.

On sekizinci yüzyılda İstanbul Boğazının sahillerinde kurulmuş Altmış Üç (63) belde (semt)'nin her birini bir beyitle anlatan, klasik şiir konularının dışında bir nebze "şehrengiz" ile benzerlik gösteren, ama kendine özgü özel bir formla yazılmış bu beyitlerde; her bir beldenin, yeri ona ait belirgin özellikleri, edebi sanatlarla süsleyerek anlatılır.

63 Beyitte Boğazın 63 Semti anlatılır.

Şiir; Boğazın Rumeli sahilindeki Galata ile başlayarak, Kuzeye boğazın sonunda "Değirmenlik"e kadar çıkıp, buradan karşıya Anadolu yakasına geçer, "Hünkar İskeleyi"nden güneye doğru inerek "Fenerbahçe"ye ve oradan "Adalar"a geçerek tasvirini tamamlar.

Sadece insan ruhunun derinliklerindeki, hüznün, keder, kuşku, endişe, sevinç ve coşkun duyguları değil, tabiatı, çevreyi, şehri, şehrin tarihini, folklorünü,

1 Diyarbakır Milletvekili

kültürünü, ürünlerini, iklimini, şehrin bedenini ve ruhunu bu kadar ustalıklı, sözün estetiğine, müziğine konu edebilmek ve onu nesiller boyu sürdürmek İstanbul'un edebi ve şiirsel yeteneğini inşa eden "medeniyetinin" kodlarında aramak gerekir.

Fenni'nin söz konusu "Sevâhîlname" beldeleri anlatırken o beldenin en meşhur özelliğini dile getirir. Mesela eğlence mekanı ise o özelliğini, başka bir vasfı ile matuf ise meşhur olduğu vasfı kelimelere, beyit'e işler.

Bazen de belde isimlerinin anlamını ustalıklı işlemiştir. Örneğin Beşiktaş'ı anlatırken;

"Tıfl iken sana hirâm-ı bedi öğrettiğiçün
Dilerim Hazreti Hak'tan ânı kim o "beşik taş" olsun"
(Bebekken sana güzel yürüyüşü öğrettiği için,
Allahtan dilerim ki o beşik, taş olsun)

Şair, boğazın semtlerini anlatırken, güzelliklerini bazen de hoş olmayan, kendine göre eksik yönlerini tasvir etmektedir.

"Vaniköyü, Kadızadelinin köyü, Kefelikaryesi "Çamurlu" bir yer, "Öküzlimanı" sığır mekanı, Şemsipaşa, tercih edilen yerleşme yeri, Ayazma ise güzel suyu ile bilinen bir yer olarak tarif edilir.

Şair Fenni, bütün bu beyitleri yazarken edebiyatımızın şiir anlayışına uygun olarak, teşbih, tevriye, telmih, tezat gibi edebi sanatları ustalıklı işlemektedir.

SEVÂHİLNAME

Galata

Hep galat sözle geçürdi gününü âşık-ı zâr
Galatâ seyrine gitmiş meğer ağyâr ile yâr

Mumhâne

Kesret-î keyfile dün gice fitili almış
Der-i Mumhânede varmış seheri mumlanmış

Tophane

Hele sekdirme sühanlerle bugün tavr-i garib
Falye virmiş gibi Tobhânede yâr ile rakib

Salıpazarı

Bağlanub kalmış iken zülf-i siyekârında
Savdi başdan beni âhir Salıpâzârında

Fındıklı

Tutsa uşşâk mahaldir kırılır gibi taraf
Buldu ol gözleri bâdâm ile Fındıklı şeref

Kabataş

Seng-dil âfeti nerm eylemese mil her ân
Hiç tehî mi dayanurdu Kabatâş'a rindân

Dolmabağçe

Kalmadı kimsede hiç nân alacak bir akçe
Serv-kadler ile pür olalı Dolmabağçe

Beşiktaş

Tıfl iken sanâ hirâm-ı bedi öğrettiğiçün
Dilerim Hazreti Hak'dan anı kim o beşik taş olsun

Ortaköy

Oldu dil olmuş iken kayd-ı cihandan reste
Ortaköy'de yine bir mûy-miyâne beste

Kurucesme

Eylemekden o mehin sahs-ı firâkile savaş
Gözlerimde Kurucesme gibi hiç kalmadı yas

Arnavudköyü

Takılır ardına âl ile rakib-i nâpâk
Arnavud karyesine gitmiş o şûh-i dellâk
Yâreli bir güzelin aşkı ile dide-i ter
Arnavudköyü akıntısı gibi durmaz akar

Hasan Kalfa

Hu çeker rûh-ı Hasan Kalfa nevâ-yî meste
Pişgâhında okundukça Hüseyini beste

Bebek

Oldu muhtâc gönül tıfl-ı civân-ı gayre
Gitmeyince Bebek'e merdüm-i didem seyre

Kayalar

Fiske taşıla eğer ürker ise gülşenden
Bülbül-e tâze Kayalar kadar olmaz mesken

Hisar

Yâri ağyâr ideyim diyü çü zevrakde kenar
Topa tutulmusa döndürdü ehâli-i Hisar

Şeytan-akıntısı

Esk-i ağyâr der-i meykedede oldu revân
Düstü Seytân'ın akıntısına gûyâ rindân

Baltalimanı

Gel seninle bulalım saklanacak mahfi mekan
Baltalimâni bugün dalgalık ey serv-i revân

Mirgún

Bizi beylik gam ile itdi felek şivende
Mirgún'e varalım zevk idelim gülşende

İstinye

Rüzgârın siteminden oluruz âzâde
İçse İstinye'de dildâr bizimle bâde

Yeniköy

Gelicek yâda dilin doğrusu derdin yeniler
Tâzeler ile Yeniköy'deki eski demler

Tarabya

Yâr unudursa nolâ pir-i mugânâ devrî
O sanem ile olan mahfi Tarabya seyrî

Kefeli

Zâhidâ gezme sokaklarda tehî sine sine
Çamurun çünkü kuru git Kefeli karyesine

Büyükdere

Gözümün yaşına rahm itmediğiçün yârân
Bir Büyük dere gibi itmede her dem cereyân

Sarıyer

Teb-i aşkile tenim olsa dahî zâr ü nizâr
Yine itmez dil-i biçâreye rahm ol sarı yâr

Rumilihasnı

Kalmedi görmediğin seyre seza cây-i safâ
Rûmili hasnına var seyri temâm it cânâ

Karataş

Oldu rindâne dümen suyu il vâki' kay
Karataş altına mi gitdi aceb zevrak-ı mey

Fener

Meyl idüp sem'-i izârî içün ol sîmbere
Düşdü pervâne-i dil simdi fenerden fenere

Soğuksu

Oldu germiyyetin ol şûh ile zâhid çü hevâ
Bu bürûdetle soğuk su sana cây olsa sezâ

Kavak

Ah çeküp kâmeti sevdâsı ile cânânın
Şimdi başında kavak yeli eser yarânın

Umuryeri

Ayş ü nûş eyle de terk et azıcık paf pûfu
Sadr-ı meyhâne Umur yeri değildir sûfi

Değirmenlik

Kendime yâr mi buldum diyerek şenlikde
Döğünür âşık-ı şûride değirmenlikde

İskele-i Hünkâr

Def'-i gam itmeğe ey şûh ararsın çâre
Var mülükâne yanaş İskele-î Hünkâre

Yalıköyü

Hüsnde öğdül alub dâ bulalım diyü kemâl
Yalı köyünde koşuş itmede her dem etfâl

Beykoz

Bir çetin kâre sataştırdı bizi devr-i zemân
Oldu, Beykozlu bir âfet ile ceşmim giryân

Sultâniye

Aramam debdebe vü gayret-i akraniye
Saltanatdır bana ol Şâh ola Sultâniye

İncirköyü

Çekdiler sineye İncirli'de bint-ül-inebî
Darisi bâşına ey sürmeli zendost Çelebi

Paşabağcesi

Sav yanından bugün ey şûh aman ağıyârı
Gel Paşabağcesine zevk idelim Hünkârî

Çubuklu

Çûb-i gam kor mu idi dilde safâ-yî hâtır
Olmasa zevk-i nihânîye Çubuklû hâzîr

Kanlıca

Açdı tiğ-î sitemile ciğerimde yâre
Kanlıcalî yine bir gamzeleri hunhâre

Körfez

İzn-i 'amdır diyü gitme meleşim değme yere
Zurefâ Körfezi bahs eyledi zenpârelere

Anadolu Hisarı

Ne revâ seyr-i Hisâr'dâ ola yârim mahzun
Sâkiyâ bana yarımca virüb ana dolu sun

Göksu

Mest kanzil güç ile irdi gönül maksûde
Bir siyeh-çerdeye mâil olalım Göksu'de

Küçüksu

Firkatinle şu kadar giryeler itdim cânâ
Bir küçük sù görünür eşkime nisbet deryâ

Kandilli

Bağrımın yağını eritdi beli atvârî
Hele Kandilli'de bir câm ile yakdım yârî

Vaniköyü

Abi zîraki o sayru olana dermandir
Kâdı zâdeliye Vaniköyü pek çîsbândir

Kuleli

Leb-i deryâdaki âyuya mı oldu meftûn
Kuleli bağçeye hâr tab-ı râkîbin efzûn

Çengelköyü

İşte buldum sana sallanmağa bir özge mahal
Sözümü dinle rakibâ yalnız Çengel'e gel

Beylerbeyi

Hased ol rinde ki mey nûş ide kana kana
O şeh-i hüsn ile Beylerbeyi de mirâne

İstavroz

Gibta ol şahsa olur irdiği dem nevrûze
Gide cânân ile zevk itmeğe İstavroz»

Kuzguncuk

Sandılar duht-i reze geldi 'arabalar da yanuk
Suhtegân zümresine câ olalı Kuzguncuk

Öküz Limanı

Ko siğirlar gibi yatsun uyusun pinhânî
Oldu aşyâre makar çünkü Öküz limânî

Üsküdar

Kâ'be toprağı diyû olsa bile nâm âver
Üsküdar'dan dahi yeğdir bana rüy-i dilber

Şemsi Paşa

Şemsi nâmında bir âfet mi zuhûr itdi 'aceb
Şemsi Pâşâ'yı mekân eylediler yâran heb

Şeref Abâd

Bir şerifin nigh-î lûtfi ile dünyâde
Kasr-î dil aynı ile döndü Seref Abâde

Ayazma

Bakarak ruhlerine eşk-i rakibin akmış
Sandılar bağçe-i hüsn içre Ayazma çıkmış

Salacak

Vuslatın gördü kıyâs eyleme ey dil elyak
Havfi oldur seni ferdâlara yârin Salacak

Kız Kulesi

Kasdın âlemde teferrüc ise ger bir derece
Duhter-i rez Kız Kulesine bul ferece

Kavakbağçesi

Kâmeti fikr ü hayâl-î ruh-i âl ile yine
Deşt-i dil aynı ile döndü Kavakbağçesine

Haydar Paşa

Düldül-î nâza süvâr olsa o şûh-î yektâ
Ati oynâğı olur sâhâ-i Haydar Pâsâ

Kadıköyü

Ey gönül boşlama da'vânı heman gamle soruş
Kadıköyünde ayak nâ'ibinin pâyine düş

Fenerbağçe

Fikr-i ruhsârî ile yandi tenim bilmez mi
Aceb ol mâh Fenerbağçesine gelmez mi

Adalar

Gâlibâ Fenni temâm eyleyecekdir zevki
Adalar seyrine düşmüş o perinin şevki

Fenni (Lügat)

galat:yanlış, âşık-ı zâr: inleyen, sızlayan âşık,
ağyâr: yabancılar, düşmanlar, kesret: bolluk, çokluk,
der: kapi, sūhan: söz, seng-dil: taş kalpli, nerm:yumuşak, tehî:boş, nân: ekmek, serv-kad; selvi
boylu güzel tifi:küçük, hırâm-ı bedi: güzel yürüme,
reste:kurutulmuş, mûy-miyân: ince belli, meh: ay,
ay yüzlü güzel, firâk:ayrılık, rakîb-i nâpâk: pis rakip,
dellâk: tellak, karye: köy, dîde-i ter:yaşlı gözlü, nevâ:
ses, ahenk, makam, pisgâh:ön, gülşen: gül bahçesi,
zevrak:kayık, esk:gözyaşı, der-î meykede: meyhanecisi,
revân:akma, mahfi:gizli, serv-i revân: salı-
narak yürüyen, mirgûn: emirgân, şivende:inleyen,
dildâr:sevgili, dem:zaman, pîr-i mugân: meyhaneci,
sanem: put,güzel, tehî: boş, rahm etmek:acımak,
yârân:dostlar, teb-i aşk: aşk ateşi, zâr ü nizâr: ağ-
layan ve zayıf düşmüş, cây:yer, kay:kusma, zevrak-ı
mey: içki şşesi, şems;-i izâr: yüz ışığı, sîmber: gümüş
göğüslü, germiyet:sıcaklık, bürûdet: soğukluk ayş
ü nûş: yiyip içme, sūride: çalgınlık, etfâl: çocuklar,
kâr: iş, cesm:göz, giryân:ağlayan, bint-ül-ineb: üzüm-
mün kızı, şarap, zendost: kadın düşkünü çûb:çöp,
zevk-i nihânî:gizli zevk, tiğ:ok, hunhâr: kan dökücü,
izn-i';am:genel izin, zurefâ: zarifler, sevice kadınlar,
zenpâre:zampara, revâ:yaraşır, uygun, kanzil:sarhoş,
siyeh-çerde: kara yağız, firkat: ayrılık, esk: gözyaşı,
câm:kadeh, çisbân:layık, leb:dudak, leb-i derya:de-
niz kenan, meftûn:tutkun, har:diken, tab:huy, efzûn:
çok fazla, nûs:içme, mirane:beylere yakışır, duht-i
rez:üzüm kızı,şarap, suhtegân:aoftalar,yanmışlar,
câ:yer, pinhâni:gizlice, nâm âver: nam salmış, rüy-i
dilber:sevgilinin yüzü nigh:bakış, ruh:yüz, yanak,
vuslat: kavuşma, elyak: en layığı,en uygunu, havfi:-
korku, ferda:yarın, teferrüc:gezinti, deşt:ova, Dül-
dül:Hz.Ali'nin atı, süvâr:binen,binici, yektâ:tek,biricik,
ayak na'ibi:eskiden inzibat islerine bakan ve esnafı
denetleyen memur, pay:ayak, ruhsâr:yanak, mâh:ay

Adı İstanbul ile birlikte anılan büyük şair Yahya Kemal İstanbul'un "sis"li bir anını-dönemini anlatıyor "Siste Söyleniş" şiirinde..

SİSTE SÖYLENİŞ

Birden kapandı birbiri ardınca perdeler...
Kandilli, Göksu, Kanlıca, İstinye neredeler?

Som zümrüt ortasında, muzaffer, akıp giden
Firuze nehri nerde? Bugün saklıdır, neden?

Benzetmek olmasın sana dünyâda bir yeri;
Eylül sonunda böyledir İsviçre gölleri.

Bir devri lânetiyle boğan şairin Sis'i.
Vicdan ve rûh elemlerinin en zehirlisi.

Hulyâma bir eza gibi aksetti bir daha;
-Örtün! Müebbeden uyu! Ey şehri! -O beddua...

Hayır bu hâl uzun süremez, sen yakındasın;
Hâlâ dağılmayan bu sisin arkasındasın.

Sıyrılmış, beyaz karanlık içinden, parıl parıl
Berraklığında bilme nedir hafta, ay ve yıl.

Hüznün, ferahlığın bizim olsun kışın, yazın,
Hiç bir zaman kader bizi senden ayırmasın.

Yine, neredeyse Yahya Kemal kadar meşhur ve
bestelenmiş bir şarkı olan, Aziz İstanbul şiiri herkesin
bildiği bir İstanbul şiiridir:

BİR BAŞKA TEPEDEN

Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul!
Görmedim gezmediğim, sevmediğim hiçbir yer.
Ömrüm oldukça, gönül tahtıma keyfince kurul!
Sade bir semtini sevmek bile bir ömre değer.

Nice revnaklı şehirler görülür dünyada,
Lakin efsunlu güzellikleri sensin yaratan.
Yaşamıştır derim, en hoş ve uzun rû'ya da
Sende çok yıl yaşayan, sende ölen, sende yatan.

İstiklal Marşının Şairi M. Akif ise, bir sosyal çalkantı
anını anlatır İstanbul'a dönüş şiirinde...

İSTANBUL'A DÖNÜŞ

Bir de İstanbul'a geldim ki: bütün çarşı, Pazar
Nâradan çalkanıyor, öyle ya... Hürriyet var!
Galeyan geldi mi, mantık savuşmuş... doğru!
Vardı aklından o gün her kimi gördümse zoru,
Kimse farkında değil, anlaşılan, yapıldığın;
Kafalar tütsülü hulya ile, gözler kızgın.
Sanki zincirdekiler hep boşanıp zincirden,
Yıkıvermiş de tımarhaneyi çıkmış birden!
Zurnalar şehrin ahalisini takmış peşine;
Yedisinden tutarak tâ dayanın yetmişine!
Eli bayraklı alaylar yürüyor dört keçeli.
En ağır başlısının bir zili eksik, belli;
Ötüyor her taşın üstünde birer dilli düdük,
Dinliyor kaplamış etrafını yüzlerce hödük!
Kim ne söylerse, hemen el vurup alkışlanacak...
-Yaşasın
-Kim yaşasın?
-Ömrü olan...
-Şak! Şak! Şak!

Bir başka İstanbul sevdalısı şair ise Nazım Hik-
mettir, "Ceviz Ağacı" şiiri Cem Karaca tarafından
yorumlanıp okunan ünlü bir şiirdir:

CEVİZ AĞACI

Başım köpük köpük bulut, içim dışım deniz,
ben bir ceviz ağacıyım Gülhane Parkı'nda,
budak budak, şerham şerham ihtiyar bir ceviz.
Ne sen bunun farkındasın, ne polis farkında.
Ben bir ceviz ağacıyım Gülhane Parkı'nda.
Yapraklarım suda balık gibi kıvıll kıvıll.
Yapraklarım ipek mendil gibi tiril tiril,
koparıver, gözlerinin, gülüm, yaşını sil.
Yapraklarım ellerimdir, tam yüz bin elim var.
Yüz bin elle dokunurum sana, İstanbul'a.
Yapraklarım gözlerimdir, şaşarak bakarım.
Yüz bin gözle seyredirim seni, İstanbul'u.
Yüz bin yürek gibi çarpar, çarpar yapraklarım.
Ben bir ceviz ağacıyım Gülhane Parkı'nda.
Ne sen bunun farkındasın, ne polis farkında.

İstanbul sadece, ruhların ve evlerin içi ile değil,
hapishane avlularında çile çeken şairlerin şiirleri ile
de edebiyata konu olmuştur:

İSTANBUL'DA

İstanbul'da, Tevkifane avlusunda,
güneşli bir kış günü,
yağmurdan sonra, bulutlar, kırmızı kiremitler, du-
varlar ve benim yüzüm
yerde su birikintilerinde
kimildanırken,
ben, nefsimin ne kadar cesur, ne kadar alçak,
ne kadar kuvvetli, ne kadar zayıf şeyi varsa
hepsini taşıyarak;
dünyayı, memleketimi ve seni düşündüm...
1939 Şubat İstanbul Tevkifanesi

Kuşkusuz en güzel, İstanbul şiirlerinden birini de
Necip Fazıl Kısakürek yazmıştır:

CANIM İSTANBUL

Ruhumu eritip de kalıpta dondurmuşlar;
Onu İstanbul diye toprağa kondurmuşlar.
İçimde tüten bir şey; hava, renk, eda, iklim;
O benim, zaman, mekan aşır geçmiş sevgilim.
Çiçeği altın yıldız, suyu telli pulludur;
Ay ve güneş ezelden iki İstanbulludur.
Denizle toprak, yalnız onda ermiş visale,
Ve kavuşmuş rüyalar, onda, onda misale.
İstanbul benim canım;
Vatanım da vatanım...
İstanbul,
İstanbul...

Tarihin gözleri var, surlarda delik delik;
Servi, endamlı servi, ahirete perdelik...
Bulutta şaha kalkmış Fatih`ten kalma kır at;
Pirlantadan kubbeler, belki bir milyar kırat...
Şahadet parmağıdır göğe doğru minare;
Her nakışta o mana: Öleceğiz ne çare? ..
Hayattan canlı ölüm, günahattan baskın rahmet;
Beyoğlu tepinirken ağlar Karacaahmet...
O manayı bul da bul!
İlle İstanbul`da bul!

İstanbul,
İstanbul...
Boğaz gümüş bir mangal, kaynatır serinliği;
Çamlıca`da, yeredir göklerin derinliği.
Oynak sular yalının alt katına misafir;
Yeni dünyadan mahzun, resimde eski sefir.
Her akşam camlarında yangın çıkan Üsküdar,
Perilli ahşap konak, koca bir şehir kadar...
Bir ses, bilemem tanbur gibi mi, ud gibi mi?
Cumbalı odalarda inletir`Katibim`i...
Kadını keskin bıçak,
Taze kan gibi sıcak.
İstanbul,
İstanbul...
Yedi tepe üstünde zaman bir gergef işler!
Yedi renk, yedi sestem sayısız belirişler...
Eyüp öksüz, Kadıköy süslü, Moda kurumlu,
Adada rüzgar, uçan eteklerden sorumlu.
Her şafak Hisarlarda oklar çıkar yayından
Hala çığlıklar gelir Topkapı Sarayından.
Ana gibi yar olmaz, İstanbul gibi diyar;
Güleni şöyle dursun, ağlayanı bahtiyar...
Gecesi sümbül kokan
Türkçesi bülbül kokan,
İstanbul,
İstanbul...

Bestelenmiş ve şairi kadar meşhur İstanbul Şiir-
lerinden birini de Orhan Veli yazmıştır.

İSTANBUL TÜRKÜSÜ

İstanbul`da Boğaziçi`ndeyim,
Bir fakir Orhan Veli`yim;
Veli'nin oğluyum,
Tarifsiz kederler içinde.

Urumelihisari'na oturmuşum;
Oturmuş da bir türkü tutturmuşum;

"İstanbulun mermer taşları;
Başıma da konuyor, konuyor aman, martı kuşları;
Gözlerimden boşanır hicran yaşları;
Edali'm,
Senin yüzünden bu halim."
"İstanbulun orta yeri sinama;

Garipliğim, mahzunluğum duyurmayın anama;
El konuşur, sevişirmiş; bana ne?
Sevdalı'm,
Boynuna vebalim!"

İstanbul`da, Boğaziçi`ndeyim;
Bir fakir Orhan Veli;
Veli'nin oğlu;
Tarifsiz kederler içindeyim.

Sadece şiirleriyle değil, düzyazı, fıkra, deneme ve
diğer edebi türleriyle de İstanbul'u yaşamış, yazmış
ve anlatmış önemli şairlerden biri de Salah Birseldir.

SEVDALI ASE

Kaç defa İstanbul oldunuz siz adamakıllı
Sevdalardan gidip geldiniz ne vakit
Yalnızsanız yalnızlığınızda kalın amanın
Kaç defa Ases oldunuz siz sabahlardan

Ne vakit köprülerden geçtiniz siz amanın
Kaç defa yanıp söndünüz gençliklerden
Bitkinseniz bitkinliğinizde kalın tastamam
Kaç defa esmer oldunuz siz ikindilerden

Sizin saçlarınız elleriniz kaç Ases
Âşksanız âşıklığınızda kalın amanın
Siz ne vakit uzunsunuz adamakıllı
Kaç defa İstanbul oldunuz siz akşamlardan.

"Dersaadette Sabah Ezanlarının "da yazarı olan
Atilla İlhan, sadece İstanbul'un şiirine değil, roma-
nına, sinemasına da katkı sağlamış, her mısraı "bir
filmin" karesi olacak şiirler yazmıştır.

İSTANBUL AĞRISI

kanatları parça parça bu ağustos geceleri
yıldızlar kayarken
şangur şungur ayaklarımın dibine dökülen
sen eğer yine İstanbul'san
yine kan köpüklü cehennem sarmaşıkları büyü-
teceğim
pançak pançak şiirler tüküreceğim
demek yine ben
limandaki direkler ormanında bütün bandıralar
ayaklanıyor
kapı önlerinde boyunlarını bükmüş tek tek kafiyeler
Yahudi sokaklarını aydınlatan Tel Aviv şarkıları
mavi asfaltlara çökmüş
diz bağlıyor
eğer sen yine İstanbul'san
kirli dudaklarını bulut bulut dudaklarıma uzatan
Sirkeci Garında tren çığlıklarıyla bıçaklanıp
intihar dumanları içindeki Haydarpaşa'dan

Anadolu üstlerine bakıp bakıp
ağlayan
sen eğer yine İstanbul'san
aldanmıyorsam
yakaları karanfilli ibneler eğer beni aldatmıyorsa
kulaklarımdan kan fışkıncaya kadar
yine senin emrindeyim
utanmasam
gözlerimi damla damla kadehime damlatarak
kendimi yani şu bildiğin Attila İlhanı
zehirleyebilirim
sonbahar karanlıkları tuttu tutacak
Tarlabası pansiyonlarında bekarlar buğuluyor
imtihan çığlıkları yükseliyor üniversiteden
Tophane İskelesinde diesel kamyonları sarhoş
direksiyonlarının koynuna girmiş bıçkın şoförler
uykusuz dalgalanıyor
ulan İstanbul sen misin
senin ellerin mi bu eller
ulan bu gemiler senin gemilerin mi
minarelerini kürdan gibi dişlerinin arasında
liman liman götürün
ulan bu mazut tüküren bu dövmeli gemiler senin mi
akşamlar yassıldıkça neden böyle devleşiyorlar
neden durmaksızın imdat kıvılcımları fışkırıyor
antenlerinden
neden
peki İstanbul ya ben
ya mısralarını dört renkli duvar afişleri gibi boy boy
gümrük duvarlarına yapıştıran yolcu Abbas
ya benim kahrım
ya senin ağrın
ağır kabaranlarınla uykularımı ezerek deliksiz
yaşattığın çaresiz zehirler kusan çılgın bir yılan gibi
burgu burgu içime boşalttığın
o senin ağrın
o senin
eğer sen yine İstanbul'san
yanılmıyorsam
koltuğumun altında eski bir kitap diye götürmek
istediğim
Sicilyalı balıkçılara Marsilyalı dok işçilerine
satır satır okumak istediğim
sen
eğer yine İstanbul'san
eğer senin ağrınsa iğneli beşik gibi her tarafım-
da hissettiğim
ulan yine sen kazandın İstanbul
sen kazandın ben yenildim
kulaklarımdan kan fışkıncaya kadar
yine emrindeyim
ölsem yalnız kalsam cüzdanim kaybolsa
parasız kalsam tenhalarda kalsam çarpılsam
hiçbir gün hiçbir postacı kapımı çalmasa
yanılmıyorsam

sen eğer yine İstanbul'san
senin ısıklarınsa kulaklarıma saplanan bu ısıklar
gözbebeklerimde gezegenler gibi dönen yalnız-
lığımdan
bir tekmede kapılarını kırıp çıktım demektir
ulan bunu sen de bilirsin İstanbul
kaç kere yazdım kim bilir
kaç kere kirpiklerimiz kasaturalara dönmüş di-
ken diken
1949 Eylülünde birader mırç ve ben
sokaklarında mohikanlar gibi ateşler yaktık
sana taptık ulan
unuttun mu
sana taptık

Her semti ayrı bir dünya ve İstanbul'un içinde bir
yığın dünya var. Büyük şair Turgut Uyar "Edirnekapi"
semtinden yazmış İstanbul'u...

EDİRNEKAPI ÜSTÜNE ŞİİR

İstanbul dediler mi benim aklıma,
Vaiz sokağı gelir hemen.
Edirnekapi gelir, evimiz gelir
Köşebaşında duran bir güzel kız gelir.
Biletçi zili çeker, tramvay durur
Bir manav, bir meyhane, iki akasya
Kumrular geçer kilisenin çan kulesinden
Beyaz bulutlar geçer...
Burası Hasan Efendinin kahvesi Edirnekapıda,
Bu taşçı Kemal, çocukluk arkadaşım.
Bulut Haliçten, rüzgarı Boğaz'dan
Bir baygın gün içindeyiz, yazdan.
"Dört cıhar, sebayidü, pencüse
Akşam olur, güneş batar nerdeyse."
Pırl pırl aşk içinde Mihrimah Sultan Camii
Eyüpten vapur düdüğü,
Yenikapıdan tren sesi.
Kalkarız ağır ağır kahveden
Ben, Kemal, Kemalın eniştesi...
Vaiz sokağına gelir eve varırım
Kapıya iki üç defa vururum
Karım kapıyı açar, çocuklar koşuşur
Ekmeğimiz var, yemeğimiz var
Yemeğe iştahımız var.
Oturur yemek yeriz cümbür cemaat
Alnımızın terinden, elimizin emeğinden
Etrafa yayılınca makarnanın buğusu,
Bize ne elalemin on türlü yemeğinden...
Alır karımı gezmeğe götürürüm
Bir dolmuşa bineriz Edirnekapıdan.
Sultanahmette atkestanelerinin en güzeli
Elli kuruş verir, cambaza gireriz.
İstanbul bizim memleket, yaşımız yirmibeş
Basmayı da, ipeği de aşkla giyeriz.
Yenicami önünden güvercinler uçan

Mavnalar, takalar, koca koca gemiler,
Köprüden günde kimbilir kaç insan geçer
Denizde balıklar güzel, havada kuşlar
Bir gülüşü karımın, sevdama yeniler.
Denizlerin kumuyum, balıkların puluyum
Adım Turgut, kendim İstanbulluyum
Ben Allahın bir sevdalı kuluyum
Üsküdarı geçerken bir yağmur almadı ama
Bir güzel yaz günü Kadıköy vapurunda
Japone kollu bir kız aklımı aldı.
Bakıştık, gülüştük, hoşlandık
Derken o yoluna gitti, ben evime...
Bizim ev iki oda, bir sofa
Evsahibi ayda yetmiş lira alır.
Kapıda atnalından, sarmısaktan bir nazarlık
Önümüzde kaleler, arkası mezarlık.
Gün olur çoluk çocuğunla bir bakarsınız
Güzelim vaiz sokağında benim de
Ferah, aydınlık bir evim olur.
Bir büyük radyo da alır, yerleşirim
Geçerim pencereye akşamüstleri.
Boy boy sardunyalar, fesleğenler,
Boy boy bulutlar karşımda.
Saçağımızda bir kırlangıç yuva yapmış.
Ahmet efendi geçer, selam veririm
Bakkal İbrahim selam verir, alırım.
Fesleğenler kokar, sardunyalar kızarır
İstanbul sereserpe önümde geceye karşı
Gemilerden, fabrikalardan düdüklü
Şimdi bir tren kalkar Sirkeçiden bilirim.
Alacakaranlıkta kıpır kıpır gölgeler
Sesler gelir yakın sinema bahçesinden
Bir hoş olurum.

Cemal Süreya, İstanbul'u yaşamış, sevmiş, anlatmış, şiire güvenli bir barınak aramış İstanbul'da...

BİR KENTİN DIŞARDAN GÖRÜNÜŞÜ

Ve Cemal Süreya gibi anlatmış...
Bütün bir gün derin suları kolladı şunun için
Bir çoban mevsimini geçirmek için saçının billû-
rundan
Üç kulesi altı şairi sayısız minareleri
Ve yer yer uçuklamış kıyılarıyla
Bu kent bütün bir gün. Hadi gidelim.

O senin bir türlü belleylemediğin
Kuştur. Bir türkünün hallacında dağılmış
Keçedir. Onu Doğuda nehirlerin kaynaklarına
basıyorlar
Balkondur. En bencil sarmaşığa çekilidir tetiği
Lekedir. Eski Frikya üzümünden inansız menekşeden
Taştır. Bizansın yıkılışını kibirle sürdürmektedir
Çocuktur. Babasınıninkine benzer annesinin yüzü
Çünkü mutlu İstanbul kadını alır erkeğinin yüzünü

Çünkü daha dün dört tarafından çekiştirilmiş
utancınla
Şiirime güvenli bir barınak aramıştın

İnce parmaklarıyla
Aralamaya çalışırken kederini
Sen yitip giden aşkta

Senin kahkahanın boğumunda
Söz temiz değil

İklim. Devrik tezgahı güneşin
Sokaklardan kadınısı bir seccade gibi akıyor iklim
Gözlerimiz bozuluyor kanımızın gürültüsünden
Kırmızılar bitişiyor hiçbir şey kesin değil
Tenteler gökyüzüne bir folklor kazandırıyor
Yeni yapıların kekemeliği ve akasya
Ve çınar. Yelesinin içinde tükenmiş bir aslan
Ve sütunlar başıbozuk devriyeleri
Ne kuşatmalar ne dostluklar pahasına
Büyük bir mutfak yaratmış bir imparatorluğun,
Yalnız sütunlar savunuyor serinliği

Saatler uzun günler kısa

Fenikelileşememek. Ben bu sözü söylüyorum
Bu sözü sana söylüyorum bir gün gerekir nasıl olsa
Serhas'ın askerlerine gümüş zincirlerle döğdördüğü
Öbür ucuna da gittim ben bu suyun,
Buradan taa peygamberler kıyasına kadar
Büyük suları sadece karpuz soğutmada kullanıyorlar
Fatih Sultan Mehmed gemilerini karadan yürüttü ya
Deniz kaçını bir ulusun çocuklarıyız biz o gün bugün
Toprakçıl bir çapadır Denizyollarının arması bile,
Ama dilimizde yine de en ürpertili kelime deniz
Yine de sokaklarda bir kanal eğilimi
Dondurmacılarda bir ikinci kaptan tavrı
Teneşirlerde bir tekne beğenisi
Bir kazazede takısı bulunur sarhoşların yüzlerinde

Yine de faizcinin sesindeki hasır
Yelken olmaya özeniyor

Şoför edebiyatına önsöz olarak geçse yeridir
Yeni Cami'nin caddeye dadanmış dirsekleri
Ve
Bitiştiğindeki gri gökkuşağının altından
Agop'un ülkesine bir anda geçilir
Orada işte orada
Kibrit bilekli kızların anahtar burunlu sekreterlerin
Lastik mühürle para basanların eğyle tabanca
üretenlerin
Cüzamlı işhanlarının çiçekbozuğu basimevlerinin
Önlerinden dalgın dalgın yürüyorsun
Sen ki bu şehrin eski tutarsızlarındansın

Kök bitkilerin heterogüllerin Çin yakılarının arasından

Bir güz sonu duygusunu ancak bir kez duyulabilecek bir sığınma eğilimini
Kuytulardan aldığın bir çiçek gibi yukarı semtlere doğru sürüklüyorsun

Sen ki

Ayı Hugo'dan zararsız Mallarme'ye, kaçık Artaud'ya kadar

Bir şeyler okudun biraz. İyi.
İngilizlerden de saymayı öğrendin biraz. O da iyi.
Ağzında bir tatil gevezeliği
Alnında bir ayazma serinliği taşıyan
Bir kadını sevdin çok. O belki daha da iyi.
Ama ne yap biliyor musun?
Şu eski adresini değiştir artık
On yıldır bilgeliğini tüketti.

Saatler uzun, günler...

En önemli şiirlerini yazabilecekken ama yazmadan bu dünyadan ayrılan Cahit Zarifoğlu da İstanbul'u yaşadı ve yazdı...

İSTANBUL

Bir tohumdan daha az değil
Fatihin büyük güvercin kanatları

Meleklerin sık aralıklarla
Dokunduğu toprak.

Güzel buyruklar
Gülbüz havalar

Boğaziçi bir akımdır
Bir akan sudur
Nice dergahlar
Dinler gibi nabzını
Yeni doğan çocukların

Yamaçlarda mezarlıklar
Sever gibi bazıları
Açık havadan gömülmeyi

Çocuklar topkapıda
Sedef kabzalı kılıçlar ellerinde
Rahlelerde kur'an
Tefsir
Arapça
Farsça
Dikkatle önünü iliklemede
Padişah ve şehzade
Açılıyor dev gibi bir kapı

Dikiliyor dev gibi bir sütun
Sütun başı sütun ayağı

Dibinde dilek şikayet sahipleri
Birer güz gibi sağ ellerinde
İradeleri
Bir ellerinde arzuhalleri

Oğullarım
Dikkat edin
Hak yemeyin

Oğullarım
Mümkündür
Topal bir karınca
Mihnettedir

Oğullarım
Mümkündür ki
Bir baş kesilir avluda
Akın, akan kanla

Cihangir
Taş yokuşlar
Eyup
Sıla sıla Medine

Acı
Bu tortu

Karartır camları
Yorar küpleri
En berrak sular bile

Ve kapanıyor saray kapısı

Saklanıyor
Sarı sarı altınlar
Kokup

Şimdi birden Eminönü kalabalığı
Kimseyi tanıyamazsın
Kıyafetinden
Yüz çizgisinden

Katil efendi
Hırsız baş köşede
Haksız haklı

Şer belalı

Örtünmüş güneş
Çoktandır, yüzü nerde
Ya o ay
Kara bir zıbın biçmiş kendine

Bir düş
O buyruk
Şefaaf
Gürbüz hava
O güzelleri İstanbulun

Dönüyor demir teker

“İslam Medeniyetinin Şairi” yada “Doğunun Yedinci Oğlu”, yayınladığı son şiir kitabı “Alinyazısı Saati” nin 8 ve 9. Bölümlerinde İstanbul’u hissetmiş, İstanbul’u anlatmış ve şiirini bununla noktalamıştır. “Başka söze gerek yok, sözün bittiği yer” der gibi...

ALINYAZISI SAATİ

8

Yeryüzüne ayı indir o bir şehir olsun
Yaklaştıkça büyüyen
Ayrıntıları setleri bahçeleri
Yumuşak çizgileriyle ortaya çıkan
İşte ben o şehri yaşadım yıllarca
İstanbulda parça parça
Çeşmelerinde ayı yaşadım
Servilerinde ayla birlik bölündüm
Ayla birlik yaralandım
İstanbul mezarlıklarını aydınlatan ayla
Soludum bölük bölük ahiretin
Keskin çizgili özgürlüğünü
Kanlı canlı özgürlüğünü ay kesmesi
İçtim sıcak bir yaz günü içilen buz gibi bir şişne
şurubu benzeri
Kutsallığın ballı biberli çilekli çile kevserini
İstanbuldur bu otuz yıl kana kana yaşadığım
Taşlarına adeta resmim işledi
Ben İstanbulda dağıldım zerre zerre
İstanbul damla damla içimde birikti
Mermer tozu gelip gelip içimde oluştu bir şehir
Bu yeryüzünden ve gökyüzünden ötedeki şehirdir
O bir kılıçtır Doğudan Batıya uzanıp
Çin ipeğinden örülmüş şeytan kozasını bölen
Darbeleriyle Batı çeliğini lime lime eden
O Tanrının kılıç halindeki hilali
İslam ruhunun kristalleşmiş heykeli
İçimin sesi rüyamın öfkesi merhametimin şehri
İstanbulda gel oruç günleri gez gör ve dinle derinden
Taştaki oymalarını incele bir er gözüyle
Semerkanttan kalkıp gelmiş erlerin gözüyle gör her yeri
Camileri mezarlıkları çeşmeleri ve sebilleri
Git Sümbülefendiye servilerden sor olan biteni
Merkezefendidetüket maddeyi yırt maddeciliğın
kefenini
Bağdatta ebedi bağı ruhun ve ilahi hikmetlerin
Şamda son sınırı manevi medeniyetlerin
Kozmik bakış metafizik sezgi
Bağdattan dal, Şamdan yaprak Diyarbekirden çizgi

Hep İstanbulda kırık dökük
Parçalanmış silinmiş sönmüş
Hayaletler gibi kaçmış gizliliklere
Loş boşluklara sığınmış kan rengi bir huzur arzusu
Sabah Karacaahmette öten şafak kırmızısında
savaş borusu
Sökün eder her sabah ufkun bir ucundan yeniçeriler
Su şırlıtısından gök gürültüsüne değin
Bütün seslere düzen vermiş ebedi mehter
Yok olduysa bu şehir ruhu ruhuma sindi
Ben yaşadıkça o yaşayacak bende
Kimbilir belki o da dirilecek benimle
İslam Milletinin dirilişinde
O yeniden güneşin güneş ayın ay ve dünyanın dünya
İnsanın insan olduğu o günde
Ölümün biliyorum ey İstanbul diriliş içindir
Öyleyse indir ruhunun teslim bayraklarını indir
göm toprağa
Doğrul ve kalk ayađa
Kemiklerinle etin arasında
Sonsuz güç topla korku ve muştuyla
Mucize muştusuyla
Yüreğim yırtılıyor çınılıyor ağlıyor yüreğim
Fırtına yaprak yaprak dökülüyor
Gecenin tüyleri savruluyor havaya
Ölümümü kutlayan Arz oğullarıyla
Mübarek toprağın anlamından bile yoksun
Taşın demirin mermerin ve tozun metafizik kad-
rine bile düşman
Kabus ruhumu çalmak isteyen hırsız
Madde dönüşür binbir şeye ama ruh kaybolmaz
Altın madeni gibi pırl pırl kalır ve solmaz

9

Ve ben kardan geldim ama denizi üstlendim
Denizi yükledim adeta denizle evlendim
Denizle yaşadım denizle öldüm
Öldükten sonra denizin gözlerini gördüm
Denizden denize yükseldim
Birliğin şarkısını işittim dinledim derinliklerinde
Sedeflerinden yapılmış İstanbul camilerinin taşları
Beyaz güvercin kanadı köpüklerinde kubbelerini
gördüm camilerin
-Ama gizleyerek saklayarak itiraf etmeyerek-
Bursadan gelen yeşil bu denizi boyadı gökten sonra
Ve trenler şifreli düdükleleriyle trajedileri perdelerken
Dönüp bir köşeden ötede kaybolurken
Ben kayalarını denizin ahenkleştirdiği kıyılarda
Gerçeđi koğaladım hayal meyal görünen keli-
meler arkasında
Ve derken birden karaya sıçradım Ayasofya
Padişah türbeleriyle örtülmüş maskelenmiş şeh-
zade mezarlarıyla
Kayboldu o deniz o kentle birlikte Rabbim bildir bana
olup biteni

O yeşil ötesi ışığı o güneşi tahlil eden su çizgisini
Ve sen ey Avrupa yerin dibine batacaksın bit-
mez tükenmez suçlarına karşılık
Ve derken Ayasofya yüzüme çarpan karanlık
Serin ve kilim nakışlı kızıl gözlü dev bir cam gibi
Ve kılıcımın ucunda Ayasofya küçük bir bilya gibi
Uçuyorum göklerin kubbesine bir ikram gibi
Gök sofrasında bir çeşni bir garnitür gibi
Kalk ve kavra ruhum bir kadavra gibi solan bu
göksel yapıyı
Bir kartal taşırken yere düşmüş
Ve kalakalmış kaldığı yerde
Sonra karanlıklardan çıkan kartallar tünemiş üstüne
Yemişler ötesini berisini
Ey kozmiğin kemirdiği bir kent gibi yükselen yapı
Ey Allaha açılan ve kapanan ulu kapı
Bir at gibi soluyorsun kulelerinle
Deniz öfkenin köpükleriyle benekli
Gel barışın köprüsü ol içimizde dışımızda
Yeniden sularından içelim kana kana
Savaşabilirim bugün bütün dünyayla
Gerekirse
Ruhumuzun susadığı hakikat olan
Evrensel İslam Barışının zaferi için
Aşk için Tanrı hakikati aşkı için
Göğe çıkan İsa yere insan diye
-Fazla çıkardılar göğe-
Gel ey Muhammed ve İsa hakikati
Burada sizi bekleyen bütün bir insanlık var
Bulutlar yaralı insanlar zehir saçan fırtınalar
Kara-düşünce fırtınalarıyla yüklü kurşun levha havaları
Savaşırım doğudan daha doğu
Doğrudan daha doğru olanı bulmak için
Zulme karşı savaşabilirim
İnsan başı yalnız Tanrı önünde eğilecektir
Ebedi hakikat budur
Bunun için savaşırım ben
Bunun için kanım helal olsun
Şehrimin altına özgür Tanrı aşkını yazmak
İstanbulu yeniden Tanrı şehri yapmak
Bunun için savaşırım ben
Servi için savaşırım çınar için savaşırım
Tozlanmamış gün doğuşu için
Yıldızlar geceleri yeniden görünsün diye
Tuz deniz damlasında gülsün
Çam denizle gülüşsün
Su tenimizle barışsın
Ruhumuzla ışısın diye
Savaşçıyım ben atalarım gibi
İstanbul için savaşırım
Bağdatın dervişlik ortağı
Şamın kılıç kardeşi
Olan İstanbul için
Benim güneşimden öteye kimse gidemez
Benim güneşimin üstüne doğmadığı yaşam ya-

şam değil

“Benim duvarımdan yüksek duvar haraptır”
Gerçek özgürlüktür kölelik değil Tanrıya kulluk
İstanbul olacak yine gerçek özgürlüğün türküsü
Kıyamete kadar söylenecek türkü

Sezai Karakoç sadece İstanbul’un değişimini
yazmakla kalmamış, Nedim’e de önemli gönderme
ve hatırlatma yapmış “İstanbul’un Hazan Gazeli”
şiiirini yazarak...

İSTANBUL’UN HAZAN GAZELİ

Ne yapacaksın plaj yerlerini
Gidelim kâğıthaneye Sâdabad harabelerine

Şâd etmek için Nedim’in ruhunu
Ağzımızı dayayalım kurumuş çeşmelerine

“Sinemaya gidiyorum” de annene
Cuma namazına gidelim onun yerine

Bakalım hayranlıkla Süleymaniye’ye
Sultanahmed kubbe ve minarelerine

Sahaflarda kitapların sonbaharında
Erelim geçmiş baharın menekşelerine

İstanbul’un kaybolan geçmiş tarihini tabiatını
Son kez tadalım başlamadan ahiret seferine

Dünyadan daha dünya ahiretten ahiret
Bir kent ki benzer divan şairlerinin kasidelerine

Bu dergi yazısı imkânları ölçüsünde sadece çok
az sayıdaki şiiir kaydederek “İstanbul Şiiirlerinden”
örnekler sunabiliyorum.

Kaynakça:

1. *Bizanstan Günümüze İstanbul Şiiirleri*, Hazırlayan Enver Ercan, Komşu Yayınları, İstanbul 2010
2. *Gün Doğmadan, Sezai Karakoç’un Şiiirleri*, İstanbul, 2002
3. *ÖZTEKİN, Özge, Fenni, Sahilname, Cihan Anzerli, Eski Türk Edebiyatı Tarihi Dersi Notları*, Ankara, 2012